

Grzegorz Ociecek

Przestrzeganie praworządności na terenie aresztów śledczych i zakładów karnych w Polsce. Badania empiryczne

Observance of the rule of law in detention centers and prisons in Poland. Empirical research

Przedmiotem niniejszego artykułu jest omówienie wyników badań ankietowych, przeprowadzonych w ramach projektu badawczego Służby Więziennej, zatytułowanego: „Pilotażowe kompleksy penitencjarne”. Badania zostały przeprowadzone wśród losowo dobranej grupy funkcjonariuszy Służby Więziennej, którzy byli zatrudnieni na terenie aresztów śledczych oraz zakładów karnych w kraju. Celem badań miało być ustalenie kwestii dotyczącej przestrzegania praworządności, a w szczególności ustalenie, czy na terenie aresztów śledczych oraz zakładów karnych przestrzegane są podstawowe prawa wobec osadzonych.

Słowa kluczowe: Służba Więzienna, praworządność, prawa osadzonych, areszt śledczy, zakład karny

The subject of this article is to discuss the results of the survey conducted as part of the research project of the Prison Service, entitled: „Pilot penitentiary complexes”. The research was conducted among a randomly selected group of Prison Service officers who were employed in detention centers and prisons in the country. The purpose of the research was to determine the issue of compliance with the rule of law, and in particular to determine whether fundamental rights towards prisoners are respected in detention centers and prisons.

Key words: Prison Service, rule of law, prisoner rights, custody, penitentiary, prison.

Wprowadzenie

Przedmiotem niniejszego artykułu jest przestrzeganie konstytucyjnej zasady praworządności, jak również praw osadzonych na terenie losowo wybranych aresztów śledczych oraz zakładów karnych w Polsce. Artykuł powstał w wyniku realizacji projektu badawczo-rozwojowego pt. „Pilotażowe kompleksy penitencjarne”. Moduł nr 2 pn. „Modernizacja systemu szkolenia kadry Służby Więziennej” realizowanego przez Wyższą Szkołę Wymiaru Sprawiedliwości w partnerstwie z Dyrektoriatem Norweskiej Służby Więziennej (KDI) oraz University College of Norwegian Correctional Service (KRUS). Przedmiotowy projekt badawczy realizowany jest w ramach Programu Operacyjnego „Sprawiedliwość”, a także finansowany z Norweskiego Mechanizmu Finansowego funduszy norweskich i środków krajowych. Czas trwania projektu to październik 2020 – grudzień 2023. W ramach projektu przeprowadzone zostały badania na terenie zakładów karnych w Polsce w zakresie przestrzegania praworządności.

Publikacja w głównej mierze ma charakter empiryczny i zawiera wyniki badań ankietowych, które zostały przeprowadzone wśród funkcjonariuszy Służby Więziennej na terenie wybranych losowo aresztów śledczych oraz zakładów karnych.

Metodyka badań

Rozważania zawarte w publikacji jedynie uzupełniają szeroką analizę związaną z jakże ważnym problemem dotyczącym przestrzegania zasady praworządności oraz podstawowych praw osadzonych na terenie aresztów śledczych oraz zakładów karnych w Polsce. Zasięg badań miał charakter ogólnokrajowy, dobór próby badawczej został zaś przeprowadzony w sposób losowy.

Przeprowadzone badania, jak również końcowy ich etap związany z proponowanymi wnioskami *de lege futura*, przebiegały wg. następujących po sobie etapów:

- ustalenie problemów, hipotez oraz metod badawczych;
- dobór i oszacowanie liczby respondentów biorących udział w badaniu;
- organizacja i przebieg badania;
- opis wyników badań oraz metody ich interpretacji;

- wyprowadzenie wniosków końcowych z uwzględnieniem postulatów *de lege futura*¹.

Problemy, hipotezy i metody badawcze

Głównym problemem badawczym było ustalenie, czy w aresztach śledczych oraz zakładach karnych na terenie kraju przestrzegana jest konstytucyjna zasada praworządności, a w szczególności, czy przestrzegane są podstawowe prawa osób pozbawionych wolności. Kolejny istotny problemem badawczy dotyczył kwestii kontroli przestrzegania praw osadzonych przez instytucje zewnętrzne oraz wewnętrzne.

Odnosząc się do zaprezentowanych wcześniej zasadniczych problemów badawczych, zostały sformułowane hipotezy badawcze, które podzielone zostały na dwie kategorie. Jedną z nich stanowiły hipotezy główne, kolejne zaś to hipotezy cząstkowe.

Hipotezy główne

Hipoteza O – Zarówno w aresztach śledczych, jak i w zakładach karnych przestrzegane są podstawowe prawa osób osadzonych.

Hipoteza 1 (alternatywna) – Zarówno w aresztach śledczych, jak i w zakładach karnych nie są przestrzegane podstawowe prawa osób osadzonych.

Hipotezy cząstkowe

1. W aresztach śledczych oraz zakładach karnych osadzeni mają dostęp do świadczeń zdrowotnych.
2. W aresztach śledczych oraz zakładach karnych osadzeni korzystają w pełni z wolności religijnej.
3. W aresztach śledczych oraz zakładach karnych osadzeni korzystają z prawa do samokształcenia.
4. W aresztach śledczych oraz zakładach karnych osadzeni mają prawo do kontaktu z obrońcami i pełnomocnikami.

---

¹ J. Pieter, *Ogólna metodologia pracy naukowej*, Wrocław 1967, s. 159 i n.; B. Klepacki, *Wybrane zagadnienia związane z metodologią badań naukowych*, Rocznik Nauk Rolniczych, nr 3 s. 38–46; J. Apanowicz, *Metodologiczne uwarunkowania pracy naukowej. Prace doktorskie, prace habilitacyjne*, Warszawa 2005, s. 49 i n.; *Encyklopedia zarządzania. Badania naukowe*, http://mfiles.pl/pl/index.php/badania_naukowe (dostęp: 14.10.2020).

5. W aresztach śledczych oraz zakładach karnych osadzeni zapoznawani są ze sporządzanymi opiniami, które ich dotyczą.
6. W aresztach śledczych oraz zakładach karnych osadzeni mają możliwość do składania skarg, wniosków oraz próśb adresowanych do kierownictwa zakładów karnych oraz aresztów śledczych.
7. Osadzeni w zakładach karnych oraz aresztach śledczych mają możliwość kontaktu z osobami najbliższymi.
8. Rozszerzenie stosowania monitoringu w aresztach śledczych oraz zakładach karnych z pewnością mogłoby się przyczynić do usprawnienia przestrzegania praw osadzonych.
9. W aresztach śledczych oraz zakładach karnych istnieje problem przedludnienia.
10. W aresztach śledczych i zakładach karnych stosunkowo często przeprowadzane są kontrole instytucji zewnętrznych w zakresie przestrzegania podstawowych praw osadzonych.
11. Funkcjonariusze Służby Więziennej, wykonujący swe obowiązki w aresztach śledczych oraz zakładach karnych, nie nadużywają stosowania środków przymusu bezpośredniego w stosunku do osadzonych.
12. Osadzeni mają dostęp do ciepłej wody.
13. W aresztach śledczych oraz zakładach karnych osadzeni mają dostęp do aparatów telefonicznych w przypadku wykonywania kary pozbawienia wolności.
14. Osadzeni, skierowani do odbywania kary w zakładach karnych typu półotwartego i otwartego, mają dostęp do udziału w zajęciach edukacyjnych, terapeutycznych i kulturalno-oświatowych.
15. Wobec osadzonych o statusie „niebezpieczni” nie są nadużywane środki przymusu bezpośredniego.
16. Powołanie do życia Inspektoratu Wewnętrznego Służby Więziennej w znaczny sposób przyczyni się do przestrzegania podstawowych praw osób osadzonych.

W przedmiotowych badaniach posłużono się tak zwaną techniką ankietową, która może być obciążona pewnymi błędami, które z kolei starano wyeliminować za pomocą różnorodnych pytań w tym między innymi:

- pytań o charakterze zamkniętym;
- pytań półotwartych;
- pytań filtrujących;
- pytań otwartych;

- pytań projekcyjnych, których celem była ocena przestrzegania zasady praworządności przez funkcjonariuszy Służby Więziennej, wykonujących swoje obowiązki służbowe zarówno w aresztach śledczych, jak również zakładach karnych na terenie całego kraju.

Poszczególne pytania skonstruowano w ten sposób, aby respondenci udzielali odpowiedzi na pytania zgodnie z zasadami:

- przechodzenia od pytań ogólnych do szczegółowych;
- wzbudzania zainteresowania poszczególnymi pytaniami;
- unikania podwójnych zaprzeczeń;
- unikania podwójnych pytań;
- pozbawienia dwuznaczności przy zadawaniu pytań;
- stopniowego wyczerpywania tematu badania².

Zaznaczyć należy, iż kolejność zadawanych pytań stanowiła swoisty ciąg logiczny mający na celu uzyskanie jak najbardziej szczegółowych odpowiedzi.

Dobór i oszacowanie liczby respondentów biorących udział w badaniu

W zakresie metody doboru próby badawczej z uwagi na najbardziej reprezentatywny charakter wybrany został dobór losowy niezależny w zakresie aresztów śledczych oraz zakładów karnych, natomiast w odniesieniu do zatrudnionych tam funkcjonariuszy mieliśmy do czynienia z tak zwanym doбором ochotniczym.

W trakcie przeprowadzonego badania dokonano podziału badanych na następujące kategorie – według wieku, płci oraz stażu pracy.

Pytania dotyczące wieku, stażu pracy oraz płci stanowiły tak zwaną metryczkę mającą na celu uzyskanie informacji w zakresie cech społeczno-demograficznych wybranych grup respondentów.

---

² J. Pišek, „Budowa kwestionariusza ankiety – przygotowanie do przeprowadzania badań ankietowych” – scenariusz szkolenia dla studentów, www.e-pedagogiczna.edu.pl (dostęp: 12.08.2020); M. Łobocki, *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Kraków 2000; E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*. Warszawa, 2003; L.A. Gruszczyński, *Kwestionariusze w socjologii: budowa narzędzi do badań surveyowych*. Katowice 1999.

Organizacja i przebieg badania

Jak wspomniano w powyższej części artykułu, w zakresie badań ankietowych zastosowano tak zwany dobór losowy próby badawczej, w wyniku czego ankiety skierowane zostały do następujących jednostek penitencjarnych:

- Areszt Śledczy w Gdańsku;
- Areszt Śledczy w Lublinie;
- Areszt Śledczy w Piotrkowie Trybunalskim;
- Areszt Śledczy w Poznaniu;
- Zakład karny we Włocławku.

Wypełnienie ankiet miało charakter dobrowolny i nieodpłatny. Nadmienić należy, iż ankiety miały charakter anonimowy, co z całą pewnością wpłynęło na rzetelność ich wypełnienia. Pomimo anonimowego charakteru przeprowadzonych badań, część respondentów nie zdecydowała się zamieścić niektórych informacji, między innymi dotyczących ich wieku oraz stażu pracy. Były to jednak sporadyczne sytuacje. W zakresie informacji dotyczącej wieku zaledwie jeden funkcjonariusz z Aresztu Śledczego w Gdańsku nie umieścił takiej informacji. Natomiast w zakresie stażu pracy informacje te pominięte zostały łącznie przez dziewięciu funkcjonariuszy z Aresztów Śledczych w Radomiu (sześć przypadków) oraz Poznaniu (trzy przypadki). Rozesłanie ankiet nastąpiło przy udziale Centralnego Zarządu Służby Więziennej w Warszawie. Wszyscy uczestnicy badania wypełnili ankiety typu „papier-ołówek”. Dodatkowo przed badaniem funkcjonariusze biorący w nim udział zostali poinformowani o tym, iż projekt badawczy w którym biorą udział ma na celu usprawnienie funkcjonowania Służby Więziennej w zakresie przestrzegania zasad praworządności wobec osadzonych. Zaznaczyć należy, iż poszczególne ankiety zostały wypełnione przez dwudziestu funkcjonariuszy Służby Więziennej w aresztach śledczych w Gdańsku, Lublinie oraz Piotrkowie Trybunalskim, po piętnastu funkcjonariuszy w aresztach śledczych w Radomiu oraz Poznaniu oraz siedemnastu funkcjonariuszy w Zakładzie Karnym we Włocławku.

Wyniki badań oraz metoda ich interpretacji

W zakresie interpretacji wyników badań zastosowano metodę hipotetyczno-dedukcyjną, polegająca na wysuwaniu hipotez, a następnie

wyciąganiu z nich wniosków o charakterze dedukcyjnym przy konfrontowaniu tychże z uzyskanymi wynikami badań³. Dodatkowo, posłużono się także rozumowaniem typu abdukcyjnego, polegającym na rozumowaniu związanym z tym, iż dla pewnego zbioru faktów tworzy się ich najbardziej prawdopodobne wyjaśnienia.

Szczegółowej analizie poddane zostały odpowiedzi poszczególnych grup funkcjonariuszy, którzy wykonywali swoje obowiązki służbowe w pięciu aresztach śledczych oraz jednym zakładzie karnym. Dodatkowo, na zakończenie części empirycznej wyciągnięte zostały kompleksowe wnioski na podstawie udzielonych odpowiedzi przez wszystkich biorących udział w badaniu funkcjonariuszy Służby Więziennej. Zaznaczyć należy, iż opis wyników obejmuje także oprócz miar tendencji centralnej także tak zwane miary zmienności.

Łącznie w wyniku przeprowadzonej ankiety przebadanych zostało stu siedemnastu funkcjonariuszy Służby Więziennej, z czego sześćdziesiąt jeden stanowili mężczyźni, zaś pięćdziesiąt sześć kobiety. Wszyscy ankietowani wykonywali swoje obowiązki służbowe w aresztach śledczych oraz zakładach karnych, przy czym należy zaznaczyć, iż poszczególne jednostki w których byli oni zatrudnieni, zmieniały się w trakcie ich pracy zawodowej.

Średni staż pracy wszystkich ankietowanych wyniósł osiem lat oraz dziewięć miesięcy. Z kolei średni wiek ankietowanych to trzydzieści cztery lata i dziesięć miesięcy.

Pytania ankietowe

Jak wspomniano w powyższej części publikacji, pytania ankietowe ułożone zostały w taki sposób, aby dotyczyły zagadnień, począwszy od tych natury ogólnej, a następnie bardziej szczegółowych, o charakterze uzupełniającym. Zasadniczo ankieta ma charakter ankiety jednotematycznej, dotyczącej kwestii przestrzegania podstawowych praw osadzonych, a co za tym idzie – przestrzegania praworządności, zarówno w aresztach śledczych, jak również zakładach karnych.

Przed zaprezentowaniem pytań skierowanych do funkcjonariuszy Służby Więziennej oraz udzielonych na nie odpowiedzi podkreślić należy,

---

³ A. Globler, *Metodologia nauk*, Kraków 2008, s. 63.

iż osadzonym winny być zapewnione podstawowe prawa i wolności zagwarantowane w Konstytucji, poza prawem do wolności osobistej. Prawo do odbywania kary pozbawienia wolności, a w szczególności godne warunki jej odbywania należą do podstawowych dóbr osobistych, którym jest godność człowieka. Dobra te podlegają ochronie przewidzianej w artykułach 24 oraz 448 k.c. Szczególnie ważną zasadą jest także zasada humanitaryzmu, stanowiąca jedną z zasad o charakterze fundamentalnym, która winna być realizowana w trakcie postępowania wykonawczego. Znajduje ona swoje odzwierciedlenie także w Rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z 9 grudnia 1988 r⁴., jak również w Europejskiej Konwencji o zapobieganiu torturom oraz nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu⁵. Uwagi na ten temat były przedmiotem wielu publikacji przedstawicieli doktryny jak również sędziów⁶.

Pytanie nr 1. Czy Pani/Pana zdaniem w zakładzie karnym/areszcie śledczym przestrzegane są podstawowe prawa człowieka w szczególności: zakaz stosowania tortur oraz innego nieludzkiego lub poniżającego traktowania lub karania; obowiązek poszanowania godności ludzkiej; obowiązek humanitarnego traktowania? (W przypadku zaznaczenia

⁴ Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z 9 grudnia 1988 r.

⁵ Europejska Konwencja o zapobieganiu torturom oraz nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu (Dz.U. z 1995 r. poz. 238 ze zm.); zob. też: G.B. Szczygieł, *Zasada poszanowania godności skazanego a przełudnienie zakładów karnych [w:] X lat obowiązywania Kodeksu karnego wykonawczego*, S. Lelental, G.B. Szczygieł (red.), Białystok 2009, s. 135; Wzorcowe reguły minimalne postępowania z więźniami. Przyjęte w Genewie w 1955 r. przez Pierwszy Kongres Narodów Zjednoczonych w Sprawie Zapobiegania Przystępczości i Postępowania ze Sprawcami Przystępstw i zaaprobowane przez Radę Gospodarczą i Społeczną w rezolucji 663C (XXIV) z dnia 31 lipca 1957 r. oraz 2076 (LXII) z dnia 13 maja 1977 r.; Deklaracja w sprawie ochrony wszystkich osób przed torturami oraz innym okrutnym, nieludzkim lub poniżającym traktowaniem albo karaniem. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 3452(XXX) z dnia 9 grudnia 1975 r.

⁶ Zob. np.: T. Przesławski, W. Sych (red), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, LEX/el.2023 (komentarz do art. 4 k.k.w.); Z. Hołda, *Komitet zapobiegania torturom Rady Europy a standardy traktowania więźniów [w:] W kregu teorii i praktyki prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Andrzeja Wąska*, Lublin 2005, s. 639; K. Complak, *O prawidłowe pojmowanie godności osoby ludzkiej w porządku RP [w:] B. Banaszak, A. Preisner, Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, Warszawa 2002, s. 68; A. Zoll, *Godność człowieka jako źródło wolności i praw [w:] Hominum causa omne ius constitutum est. Księga jubileuszowa ku czci Profesora Alicji Grześkowiak*, Lublin 2006, s. 284; Wyrok WSA w Gdańsku z dnia 18 grudnia 2013 r., sygn. II SAB/GD 198/13, LEX nr 1539288; Postanowienie NSA z dnia 20 kwietnia 2021 r. sygn.. III OSK 4454/21; Wyrok WSA w Lublinie z dnia 30 lipca 2021 r. sygn.. II SAQ/LU 324/21; Wyrok Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 25 października 2021 r. sygn.. I C 1409/19; Wyrok Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 22 października 2020 r. sygn. I C 177/20, LEX nr 3101894; Wyrok Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 26 października 2021 r. sygn. I C 1409/19; Wyrok Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 3 września 2021 r. sygn. I C 749/19; Wyrok Sądu Okręgowego w Gdańsku z dnia 25 kwietnia 2014 r. sygn.. I C 363/12; Wyrok Sądu Okręgowego we Wrocławiu z dnia 23 stycznia 2013 r. sygn.. I C 1506/11; Wyrok Sadu Apelacyjnego w Warszawie dnia 25 czerwca 2013 r. sygn. VI ACa 1582/12.

odpowiedzi „nie” proszę o krótki opis przykładów łamania wymienionego prawa.).

Według wszystkich respondentów w żadnym z aresztów śledczych i zakładów karnych, w których wykonywali swoje obowiązki służbowe nie dochodziło do łamania podstawowych praw osadzonych w zakresie stosowania tortur oraz innego niehumanitarnego lub poniżającego traktowania lub karania. Zdaniem ankietowanych funkcjonariuszy przestrzegany był także obowiązek poszanowania godności ludzkiej; obowiązek humanitarnego traktowania osadzonych więźniów. Na uwagę zasługuje fakt, iż żaden z funkcjonariuszy Służby Więziennej nie wstrzymał się od udzielenia odpowiedzi na przedmiotowe pytanie, jak również nie udzielił odpowiedzi o charakterze wymijającym tzn. „trudno powiedzieć”.

Pytanie nr 2. Czy Pani/Pana zdaniem funkcjonariusze Służby Więziennej przestrzegają prawa osób osadzonych do świadczeń zdrowotnych? (W przypadku zaznaczenia odpowiedzi „nie” proszę o krótki opis przykładów łamania wymienionego prawa.).

Kolejne pytanie ankietowe dotyczyło wyjątkowo ważnego aspektu związanego z kwestią przestrzegania praw osadzonych do świadczeń zdrowotnych. Na podstawie artykułu 102 k.k.w, a w szczególności artykułu 115 k.k.w. skazanemu zapewnia się bezpłatne świadczenia zdrowotne, leki i artykuły sanitarne. Jednakże na podstawie paragrafu 1a k.k.w. skazanemu odbywającemu karę pozbawienia wolności nie przysługuje prawo wyboru:

- 1) lekarza i pielęgniarki ambulatorium z izbą chorych;
- 2) lekarza podstawowej opieki zdrowotnej, pielęgniarki podstawowej opieki zdrowotnej i położnej podstawowej opieki zdrowotnej, określone w ustawie z dnia 27 października 2017 r. o podstawowej opiece zdrowotnej;
- 3) świadczeniodawcy udzielającego ambulatoryjnych świadczeń opieki zdrowotnej, lekarza dentystry oraz szpitala, określone w ustawie z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych⁷.

---

⁷ Zob.: Kodeks karny wykonawczy z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. Nr 90, poz. 557 ze zm.); Ustawa z dnia 27 października 2017 r. o podstawowej opiece zdrowotnej (Dz.U. z 2019 r. poz. 357); Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz.U. z 2018 r. poz. 1510 ze zm.).

Szczegółowe informacje związane z dostępem do opieki medycznej regulują pozostałe przepisy artykułu 115 k.k.w. Dodatkowo w art. 117 k.k.w. zagwarantowane zostało prawo do leczenia i rehabilitacji osób uzależnionych, natomiast w art. 118 k.k.w. uregulowano kwestie dotyczące zabiegów lekarskich.

Podobnie, jak miało to miejsce przy udzielaniu odpowiedzi na pytanie pierwsze, żaden z ankietowanych funkcjonariuszy nie udzielił odpowiedzi negatywnej dotyczącej zagwarantowania osadzonemu opieki medycznej.

Pytanie nr 3. Czy Pani/Pana zdaniem funkcjonariusze Służby Więziennej przestrzegają prawa osób pozbawionych wolności do korzystania z wolności religijnej? (W przypadku zaznaczenia odpowiedzi „nie” proszę o krótki opis przykładów łamania wymienionego prawa.).

Podobnie jak kwestie związane z opieką medyczną, kodeks karny wykonawczy w artykule 106 reguluje możliwość wykonywania przez skazanych praktyk religijnych. Zgodnie z wyżej wymienionym przepisem skazany ma prawo do wykonywania praktyk religijnych i korzystania z posług religijnych oraz bezpośredniego uczestniczenia w nabożeństwach odprawianych w zakładzie karnym w dni świąteczne i słuchania nabożeństw transmitowanych przez środki masowego przekazu, a także do posiadania niezbędnych w tym celu książek, pism i przedmiotów. Szczegółowe uregulowania w tym zakresie znajdują się w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 września 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad wykonywania praktyk religijnych i korzystania z posług religijnych w zakładach karnych i aresztach śledczych⁸. Niniejsze rozporządzenie zastąpiło rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 listopada 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad wykonywania praktyk religijnych i korzystania z posług religijnych w zakładach karnych⁹.

Wszyscy ankietowani funkcjonariusze Służby Więziennej byli zgodni co do tego, iż w aresztach śledczych oraz zakładzie karnym, w którym wykonują swoje obowiązki służbowe, przestrzegane są prawa osób pozbawionych wolności do korzystania z wolności religijnej.

---

⁸ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 września 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad wykonywania praktyk religijnych i korzystania z posług religijnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz.U. 2003 Nr 199 poz. 1546).

⁹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 listopada 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad wykonywania praktyk religijnych i korzystania z posług religijnych w zakładach karnych (Dz. U. Nr 139, poz. 904).

Pytanie nr 4. Czy Pani/Pana zdaniem funkcjonariusze Służby Więziennej przestrzegają prawa osób osadzonych do kształcenia i samokształcenia? (W przypadku zaznaczenia odpowiedzi „nie” proszę o krótki opis przykładów łamania wymienionego prawa.).

Kolejne pytanie związane było z możliwością zagwarantowania przez osadzonych z kształcenia. Artykuł 102 punkt 5 k.k.w. gwarantuje osadzonym możliwość kształcenia oraz samokształcenia, jak również wykonywania własnej twórczości. Poza tym za zgodą dyrektora zakładu karnego istnieje także możliwość wytwarzania i zbywania wytworzonych przez osadzonych przedmiotów. Dodatkowo w punkcie 6 wyżej wymienionego artykułu zagwarantowane jest także korzystanie z urządzeń i zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych, jak również radia, telewizji, książek oraz prasy. Według danych uzyskanych z Centralnego Zarządu Służby Więziennej „Przy zakładach karnych funkcjonuje osiemnaście Centrów Kształcenia Ustawicznego, które działają na terenie dwadzieścia jednostek penitencjarnych. Ukształtowana sieć szkół przywięziennych zapewnia możliwość kształcenia, zarówno skazanym nieletnim, którzy objęci są nauczaniem obowiązkowym, jak i tym, którzy z własnej inicjatywy ubiegają się o podjęcie nauki”¹⁰.

Wszyscy ankietowani funkcjonariusze Służby Więziennej byli zgodni co do tego, iż wobec osadzonych w pełni przestrzegane są prawa do ich kształcenia jak również samokształcenia.

Pytanie nr 5. Czy Pani/Pana zdaniem funkcjonariusze Służby Więziennej przestrzegają prawa osób pozbawionych wolności do komunikowania się z obrońcą i pełnomocnikiem? (W przypadku zaznaczenia odpowiedzi „nie” proszę o krótki opis przykładów łamania wymienionego prawa.).

Kolejne pytanie związane było z kwestią przestrzegania prawa osadzonych do komunikowania się z obrońcą oraz pełnomocnikiem. Podstawa prawna dotycząca tego prawa wywiedziona jest w artykule 102 pkt 7 k.k.w., zgodnie z którym skazany ma prawo w szczególności do komunikowania się z obrońcą, pełnomocnikiem, właściwym kuratorem sądowym oraz wybranym przez siebie przedstawicielem, o którym mowa w art. 42. Na podstawie tego artykułu skazany może ustanowić na piśmie swojego przedstawiciela osobę godną zaufania za jego zgodą, zwłaszcza spośród przedstawicieli stowarzyszeń, fundacji, organizacji, kościołów i innych związków wyznaniowych.

---

¹⁰ <https://www.sw.gov.pl.nauczanie-skazanych> (dostęp: 2 lipca 2023).

Zaznaczyć należy, iż po nowelizacji kodeksu karnego wykonawczego, która weszła w życie w dniu 17 września 2022 r. „skazany pozbawiony wolności może korzystać co najmniej raz w tygodniu, w terminach ustalonych w porządku wewnętrznym obowiązującym w zakładzie karnym lub areszcie śledczym, z samoinkasującego aparatu telefonicznego do kontaktu z osobą, o której mowa w § 3 (obrońca, pełnomocnik będący adwokatem lub radcą prawnym oraz przedstawiciel niebędący adwokatem, radca prawny, który został zaaprobowany przez Przewodniczącego Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka do reprezentowania skazanego przed tym Trybunałem). W szczególnie uzasadnionych wypadkach, jeżeli wyznaczone terminy czynności procesowych wskazują na konieczność niezwłocznego skorzystania z samoinkasującego aparatu telefonicznego, dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego udziela zgody na kontakt poza terminami ustalonymi w porządku wewnętrznym obowiązującym w zakładzie karnym lub areszcie śledczym”.¹¹ Oczywiście § 3 art. 8 k.k.w. pozwala także dyrektorowi zakładu karnego lub aresztu śledczego na wyżej wymieniony kontakt telefoniczny poza terminami określonymu w tzw. porządku wewnętrznym, który obowiązuje w jednostkach penitencjarnych¹².

Podobnie jak miało to miejsce przy poprzednich pytaniach ankietowych żaden z respondentów nie stwierdził, aby miały miejsce przypadki związane z brakiem dostępu osadzonych do komunikowania się z obrońcą i pełnomocnikiem.

Pytanie nr 6. Czy Pani/Pana zdaniem funkcjonariusze Służby Więziennej przestrzegają prawa osób osadzonych do zapoznawania się z opiniami sporządzanymi przez administrację zakładu karnego/aresztu śledczego stanowiącymi podstawę podejmowanych wobec nich decyzji? (W przypadku zaznaczenia odpowiedzi „nie” proszę o krótki opis przykładów łamania wymienionego prawa.).

Kolejnym ważnym aspektem dotyczącym kwestii przestrzegania zasady praworządności jest dostęp osadzonych do zapoznawania się z opiniami sporządzanymi przez administrację zakładu karnego/aresztu śledczego stanowiącymi podstawę podejmowanych wobec nich decyzji. Prawo to uregulowane zostało szczegółowo w artykuł 102 punkt dziewięć oraz dziesięć k.k.w. Zgodnie z przepisami skazany ma prawo do zapoznania

---

¹¹ Art. 8 §3 i k k.k.w.

¹² S. Tarapata, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności po nowelizacji Kodeksu karnego wykonawczego z 2022 r.*, LEX/el. 2022.

się z opiniami sporządzanymi przez administrację zakładu karnego, stanowiącymi podstawę podejmowanych wobec niego decyzji. Ponadto, ma on prawo do składania wniosków, skarg i prośb organowi właściwemu do ich rozpatrzenia oraz przedstawiania ich, w nieobecności innych osób, administracji zakładu karnego, kierownikom jednostek organizacyjnych Służby Więziennej (...).

Wszyscy poddani badaniu ankietowemu funkcjonariusze byli zgodni, iż osadzeni mają w pełni zagwarantowane prawo do zapoznawania się z opiniami sporządzanymi przez administrację zakładu karnego/aresztu śledczego stanowiącymi podstawę podejmowanych wobec nich decyzji.

Pytanie nr 7. Czy Pani/Pana zdaniem funkcjonariusze Służby Więziennej przestrzegają prawa osób pozbawionych wolności do składania skarg, wniosków oraz prośb właściwym organom? (W przypadku zaznaczenia odpowiedzi „nie” proszę o krótki opis przykładów łamania wymienionego prawa.)

Pytanie siódme powiązane jest bezpośrednio z pytaniem go poprzedzającym, a mianowicie dotyczy ono dostępu osadzonych do możliwości składania skarg, wniosków oraz prośb właściwym organom. Prawo to zagwarantowane zostało między innymi w artykułach 102 pkt 10 oraz 11, jak również w artykule 103 k.k.w., przy czym ten ostatni artykuł odnosi się wyłącznie do prawa kierowania skarg do organów powołanych na podstawie ratyfikowanych przez Rzeczpospolitą Polską umów międzynarodowych dotyczących ochrony praw człowieka.

Jak słusznie zauważa L. Bogunia „Wykonywanie orzeczeń zapadłych w szeroko rozumianym postępowaniu karnym, niezależnie od deklarowanych czy też w praktyce realizowanych celów, jakie przypisujemy sankcjom, to przede wszystkim proces, w ramach którego wyraźnemu ograniczeniu ulegają prawa i wolności obywatelskie, w związku z czym niezwykle ważne jest stworzenie odpowiednich gwarancji prawnych zabezpieczających respektowanie praw i wolności skazanego”¹³.

W tym przypadku nie chodzi wyłącznie o szeroko rozumianą administrację w aresztach śledczych czy też zakładach karnych, lecz także między innymi o sędziów penitencjarnych, Rzecznika Praw Obywatelskich jak również organizacje rządowe pozarządowe oraz międzynarodowe

---

¹³ L. Bogunia, *Status prawny skazanego na karę pozbawienia wolności w projekcie Kodeksu karnego wykonawczego* [w:] M. Bojarski (red.), *Współczesne problemy nauk penalnych. Zagadnienia wybrane*, Wrocław 1994, s. 113.

zajmujące się przestrzeganiem praw osadzonych. Szczególną rolę w tym zakresie odgrywa Europejski Komitet Zapobiegania Torturom (CPT). Jeżeli chodzi o CPT, to jego członkowie są niezależnymi i bezstronnymi ekspertami z różnych środowisk, w tym prawnikami, lekarzami i specjalistami w sprawach więziennych lub policyjnych. Jeden członek jest wybierany przez Komitet Ministrów Rady Europy w odniesieniu do każdego Państwa-Strony. Członkowie pełnią swoje funkcje we własnym imieniu. Aby dodatkowo zagwarantować niezależność, członkowie nie odwiedzają państwa, w odniesieniu do którego zostali wybrani. Nadmienić należy, iż CPT powołany został w oparciu o „Europejską Konwencję Rady Europy o zapobieganiu torturom oraz niehumanicznemu i poniżającemu traktowaniu albo karaniu”, która to Konwencja weszła w życie w 1989 r., a opiera się na art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, zgodnie z którą „Nikt nie może być poddany torturom ani niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu”¹⁴. Najważniejszą formą działalności CPT są tak zwane wizytacje okresowe, jak również wizytacje *ad hoc*. Wizytacje okresowe przeprowadzane są w każdym państwie co cztery lata przez co najmniej dwóch członków Komitetu jak również niezbędnych ekspertów i tłumaczy.

Funkcjonariusze Służby Więziennej i tym razem byli zgodni w zakresie przestrzegania prawa osób pozbawionych wolności do składania skarg, wniosków oraz próśb właściwym organom.

Pytanie nr 8. Czy Pani/Pana zdaniem funkcjonariusze Służby Więziennej przestrzegają prawa osób osadzonych do kontaktów z osobami najbliższymi? (W przypadku zaznaczenia odpowiedzi „nie” proszę o krótki opis przykładów łamania wymienionego prawa.).

Artykuł 105 § 1 k.k.w. zapewnia skazanemu możliwość utrzymywania więzi rodzinnych przede wszystkim z członkami rodziny, jak również z innymi bliskimi poprzez widzenia, korespondencję, rozmowy telefoniczne, paczki i przekazy pieniężne, a w uzasadnionych wypadkach, za zgodą dyrektora zakładu karnego, również przez inne środki łączności, oraz ułatwiać utrzymywanie kontaktów z podmiotami, o których mowa w art. 38 § 1. k.k.w. (stowarzyszenia, fundacje, kościoły, związki wyznaniowe). Istotnym z punktu widzenia osadzonego wydaje się być Decyzja Europejskiego Trybunału Praw Człowieka nr 4246/14 dotycząca

---

¹⁴ <http://www.coe.int> (dostęp: 3.07.2023).

poszanowania życia rodzinnego. Zgodnie z ww. decyzją skarżący, który zarzuca naruszenie do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego musi wykazać:

1. iż ma krewnych lub inne osoby, z którymi autentycznie chce i próbuje utrzymać kontakt w czasie pozbawienia wolności (skarżący powinien skonkretyzować te osoby i przedstawić relację z usiłowanych lub odbytych widzeń), oraz
2. że korzystał z prawa do widzeń tak często, jak było to możliwe w prawie krajowym (przynajmniej w okresie bezpośrednio poprzedzającym wniesienie skargi¹⁵).

Żaden z respondentów, do którego skierowane zostało pytanie ankietowe nie wyraził poglądu, jakoby funkcjonariusze Służby Więziennej nie przestrzegali prawa osób osadzonych do kontaktów z osobami najbliższymi.

Pytanie nr 9. Czy Pani/Pana zdaniem rozszerzenie stosowania monitoringu w zakładzie karnym/ areszcie śledczym w istotnym stopniu może przyczynić się do usprawnienia przestrzegania podstawowych praw osadzonych?

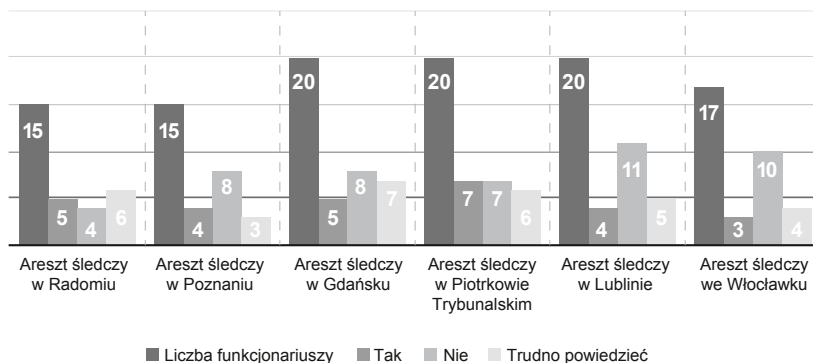
Ważnym aspektem związanym z kwestią przestrzegania praw osadzonych może być monitoring, dzięki któremu można ustalić przypadki łamania prawa zarówno przez samych osadzonych, jak również funkcjonariuszy Służby Więziennej, którzy mogą dopuszczać się swego rodzaju deliktów natury dyscyplinarnej, a nawet karnej. W związku z tym zdecydowano się zadać pytanie związane z rozszerzeniem stosowania monitoringu w zakładach karnych oraz aresztach śledczych, w zakresie przyczynienia się do usprawnienia możliwości przestrzegania praw osadzonych.

Poniższy wykres obrazuje odpowiedź na pytanie ankietowe numer 9.

---

¹⁵ Decyzja Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 5 lutego 2019 r. 4246/14, Prawo do poszanowania życia rodzinnego. Pojęcie „ofiary naruszenia” Konwencji. Niedopuszczalność skargi na ograniczenie liczby widzeń w zakładzie karnym wniesionej przez osadzonego, który nie utrzymuje kontaktów z rodziną lub utrzymuje je w bardzo ograniczonym zakresie LEX nr 2628502.

Wykres nr 1 obrazujący odpowiedź na pytanie ankietowe nr 9.

Źródło: Dane własne.

Jak łatwo zauważyć, największa liczba funkcjonariuszy, którzy poddani zostali badaniu ankietowemu, stanęła na stanowisku, iż rozszerzenie stosowania monitoringu w zakładzie karnym/ areszcie śledczym w istotnym stopniu nie przyczyni się do usprawnienia przestrzegania podstawowych praw osadzonych (czterdzieści osiem osób). Wśród respondentów trzydziestu jeden funkcjonariuszy nie miało zdania w tej kwestii, natomiast dwudziestu ośmiu funkcjonariuszy Służby Więziennej uważało, iż rozszerzenie stosowania monitoringu może przyczynić się do polepszenia sytuacji w zakresie przestrzegania praw osadzonych. Zdecydowanymi sceptykami w zakresie rozszerzenia monitoringu okazali się funkcjonariusze Zakładu Karnego we Włocławku oraz Aresztów Śledczych w Lublinie oraz Gdańsku. Z kolei funkcjonariusze Aresztu Śledczego w Piotrkowie Trybunalskim oraz Radomiu mieli pozytywne nastawienie w tym zakresie.

Pytanie nr 10. Czy Pani/Pana zdaniem w zakładzie karnym/areszcie śledczym, w którym Pani/Pan przebywa występuje zjawisko tzw. przeludnienia?

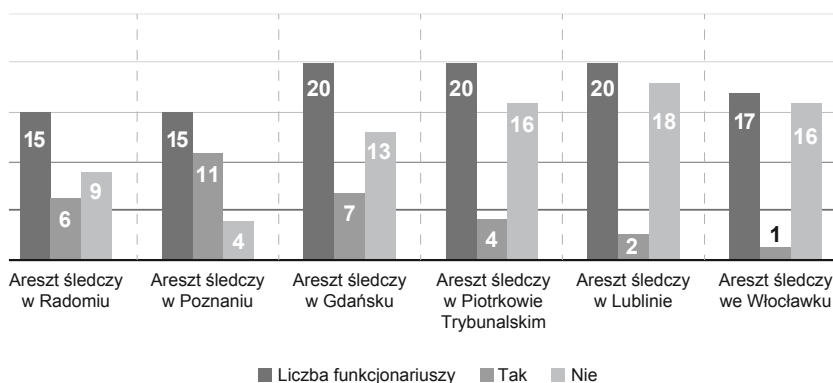
Istotnym elementem w zakresie humanitarnych warunków odbywania kary pozbawienia wolności jest kwestia przeludnienia, która jest stałym elementem występującym nie tylko w zakładach karnych, lecz także w aresztach śledczych. Zgodnie z najnowszym komunikatem dotyczącym zaludnienia aresztów śledczych i zakładów karnych: „Według stanu na dzień 30 czerwca 2023 r., zaludnienie zakładów karnych i aresztów śledczych w skali kraju wynosi 92,79% co oznacza, że w rozumieniu

rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 r. sprawie trybu postępowania właściwych organów w wypadku, gdy liczba osadzonych w zakładach karnych lub aresztach śledczych przekroczy w skali kraju ogólną pojemność tych zakładów, nie została przekroczona ich ogólna pojemność”¹⁶.

Na poniższym wykresie zaprezentowane zostały odpowiedzi funkcjonariuszy Służby Więziennej w zakresie problemu przeludnienia w aresztach śledczych oraz zakładach karnych w których wykonują oni obowiązki służbowe.

Wykres nr 2 obrazujący odpowiedź na pytanie ankietowe nr 10.

Źródło: Dane własne.

Zgodnie z uzyskanymi informacjami tylko w jednym areszcie śledczym zdaniem respondentów występuje zjawisko przeludnienia. Jest to Areszt Śledczy w Poznaniu. Aż jedenastu funkcjonariuszy wyraziło opinię, iż w tej jednostce penitencjarnej występuje ten jakże istotny problem. Nadmienić należy, iż zgodnie z oficjalnymi statystykami Centralnego Zarządu Służby Więziennej w Areszcie Śledczym w Poznaniu znajduje się łącznie sześćset siedemdziesiąt dziewięć cel mieszkalnych, cel dla „N”, izb chorych oraz cel izolacyjnych przy łącznym rzeczywistym zaludnieniu sześciuset pięćdziesięciu siedmiu osadzonych¹⁷. Podobny, lecz nieco mniejszy w skali problem gęstości zaludnienia występuje zdaniem

¹⁶ <https://www.sw.gov.pl/statystyka> (dostęp: 5.07.2023).

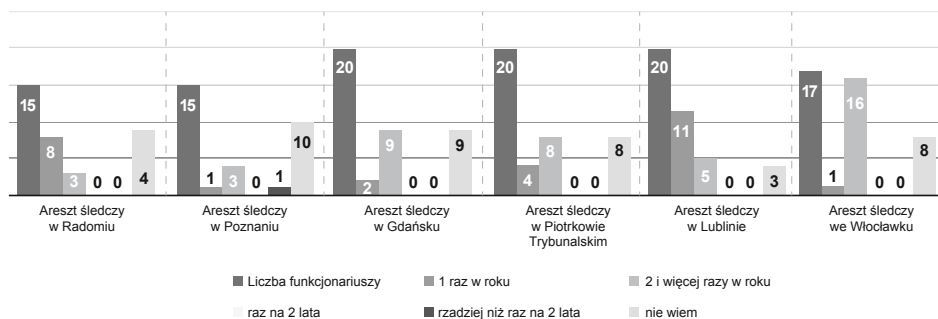
¹⁷ Informacja o zaludnieniu jednostek penitencjarnych, nr BIS.0335.26.2023.JL, <https://www.sw.gov.pl> (dostęp: 5.07.2023).

funkcjonariuszy w Areszcie Śledczym w Radomiu oraz Gdańsku. Według danych statystycznych na koniec 2022 r. w Areszcie Śledczym w Radomiu łączna liczba cel wynosi osiem, rzeczywista liczba osadzonych zaś to dziewięćset siedemdziesięciu ośmiu.

W pozostałych jednostkach penitencjarnych ankietowani nie zgłaszali uwag dotyczących przeludnienia. Najmniejszy problem w tym zakresie występował w Zakładzie Karnym we Włocławku.

Pytanie nr 11. Jak często według Pani/Pana wiedzy w zakładzie karnym/areszcie śledczym odbywają się kontrole instytucji zewnętrznych dotyczące przestrzegania podstawowych praw więźniów?

Wykres nr 3 obrazujący odpowiedź na pytanie ankietowe nr 11.

Źródło: Dane własne.

Ważnym aspektem związanym z kwestią przestrzegania praworządności w aresztach śledczych oraz zakładach karnych są kontrole instytucji zewnętrznych w zakresie ustalenia przestrzegania praw osadzonych. Szczególnie istotną rolę odgrywa częstotliwość kontroli. Poniższy wykres ilustruje odpowiedź respondentów związaną właśnie z częstotliwością przeprowadzanych kontroli przez instytucje zewnętrzne.

Według uzyskanych informacji od funkcjonariuszy Służby Więziennej, instytucje zewnętrzne, które opisane zostały w pytaniu numer 12, co najmniej 2 razy w roku dokonują kontroli w zakresie przestrzegania praw więźniów. Na uwagę zasługuje jednak fakt, iż część ankietowanych nie było w stanie określić, jak często w ich jednostkach penitencjarnych przeprowadzane są tego rodzaju kontrole. Największa liczba funkcjonariuszy, którzy nie potrafili udzielić odpowiedzi na to pytanie ankietowe, zatrudniona była

w aresztach śledczych w Poznaniu, Gdańsku, Piotrkowie Trybunalskim oraz w Zakładzie Karnym we Włocławku. Dodatkowo 1 funkcjonariusz z Zakładu Karnego we Włocławku na pytanie nr 11 udzielił odpowiedzi – „za często” w kontekście ilości przeprowadzanych kontroli.

Pytanie nr 12. Jakie instytucje zewnętrzne przeprowadzały kontrole w zakresie przestrzegania podstawowych praw osób pozbawionych wolności w okresie Pani/Pana pobytu w zakładach karnych/aresztach śledczych:

Kolejne pytanie ankietowe związane było z pytaniem poprzednim i stanowiło jego rozwinięcie. Poniższe dane ilustrują odpowiedzi udzielone przez funkcjonariuszy poszczególnych jednostek penitencjarnych na pytanie dotyczące konkretnych instytucji, które kontrolowały areszty śledcze oraz zakład karny w zakresie przestrzegania praw osadzonych.

Zakład Karny we Włocławku:

- RPO – 11
- Sędzia Penitencjarny – 2;
- CZSW – 1
- NIK – 1

Areszt Śledczy w Poznaniu:

- RPO – 1
- CZSW – 1
- ABW – 1

Areszt Śledczy w Radomiu

- RPO – 8
- Sędzia Penitencjarny – 1
- CPT – 4
- Helsińska Fundacja Praw Człowieka – 1

Areszt Śledczy w Piotrkowie Trybunalskim

- RPO – 7
- Sędzia Penitencjarny – 4
- CPT – 4
- Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża – 5
- Rzecznik Praw Dziecka – 4

Areszt Śledczy w Gdańsku

- RPO – 7
- NIK – 1
- CPT – 6

Areszt Śledczy w Lublinie

- RPO – 13
- Sędzia Penitencjarny – 6
- NIK – 1
- CPT – 9
- Sanepid – 4
- ONZ – 1

Udzielone odpowiedzi na pytanie ankietowe numer 12 wskazuje, iż w każdym z aresztów śledczych oraz w zakładzie karnym kontrola w zakresie przestrzegania praw osadzonych zawsze przeprowadzana była przez Rzecznika Praw Obywatelskich, natomiast w prawie każdym (oprócz Aresztu Śledczego w Gdańsku oraz Poznaniu) przez Sędziego Penitencjarnego. W czterech jednostkach penitencjarnych kontroli dokonywali także pracownicy Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom (CPT). Kontrole tego organu nie objęły jedynie Aresztu Śledczego w Poznaniu oraz Zakładu Karnego we Włocławku. Dodatkowo, kontrole przeprowadzane były przez Helsińską Fundację Praw Człowieka, Centralny Zarząd Służby Więziennej, Sanepid, ONZ, NIK, Rzecznika Praw Dziecka, Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża oraz ABW. Reasumując, uznać należy, iż w zakresie kontroli jednostek zewnętrznych w zakresie przestrzegania praw osadzonych sytuacja kształtuje się na wyjątkowo dobrym poziomie.

Pytanie nr. 13. Czy Pani/Pana zdaniem zdarzają się przypadki nadużywania przez funkcjonariuszy Służby Więziennej środków przymusu bezpośredniego? (W przypadku zaznaczenia odpowiedzi „nie” proszę o krótki opis przykładów łamania wymienionego prawa.).

Kolejnym ważnym aspektem w zakresie praw osadzonych jest kwestia ewentualnego nadużywania przez funkcjonariuszy Służby Więziennej środków przymusu bezpośredniego.

Jeżeli chodzi o środki przymusu, to muszą one być zgodne z następującymi dyrektywami, a mianowicie:

- ścisłym uregulowaniem w przepisach;
- umiarem w stosowaniu;
- minimalizowaniem ubocznych skutków ich stosowania.

Podmiotami uprawnionymi do użycia oraz wykorzystania środków przymusu bezpośredniego w zakresie Służby Więziennej są:

- 1) Dyrektor Generalny Służby Więziennej;

- 2) właściwy miejscowo dyrektor okręgowy Służby Więziennej;
- 3) właściwy miejscowo dyrektor zakładu karnego;
- 4) właściwy miejscowo dyrektor aresztu śledczego;
- 5) właściwy miejscowo kierownik oddziału podległego podmiotom, o których mowa w pkt 1–4;
- 6) właściwy miejscowo komendant ośrodka szkolenia Służby Więziennej;
- 7) właściwy miejscowo komendant ośrodka doskonalenia kadr Służby Więziennej;
- 8) osoba zastępująca podmioty, o których mowa w pkt 1–7;
- 9) funkcjonariusz Służby Więziennej wyznaczony jako dowodzący – w przypadku wykonywania czynności służbowych poza jednostką organizacyjną Służby Więziennej przez kilku funkcjonariuszy;
- 10) funkcjonariusz Służby Więziennej – wyłącznie w przypadku usiłowania bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie lub zdrowie funkcjonariusza lub innej osoby, usiłowania ucieczki przez osobę pozbawioną wolności, a także w pościgu za nią lub osobą, która dokonała bezpośredniego, bezprawnego zamachu na obiekty zakładu karnego lub aresztu śledczego.

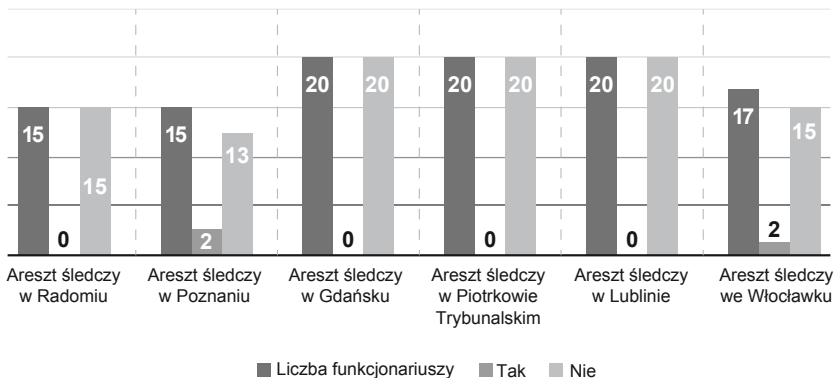
Szczegółowe uprawnienia w zakresie użycia oraz wykorzystania środków przymusu bezpośredniego opisane zostały w ustawie z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego oraz broni palnej. Dodatkowe informacje w powyższym zakresie znajdują się także w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2013 r. w sprawie celi zabezpieczającej i izby izolacyjnej¹⁸.

Poniższy wykres nr 4 ilustruje odpowiedź związaną z zagadnieniem dotyczącym przypadków nadużywania przez funkcjonariuszy Służby Więziennej środków przymusu bezpośredniego

---

¹⁸ Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego oraz broni palnej, Dz.U. 2013 poz. 628; Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2013 r. w sprawie celi zabezpieczającej i izby izolacyjnej, Dz.U. 2013 poz. 638.

Wykres nr 4 obrazujący odpowiedź na pytanie ankietowe nr 13.

Źródło: Dane własne.

Żaden z funkcjonariuszy biorących udział w ankiecie nie wskazał, aby znane mu były przypadki łamania prawa w zakresie nadużywania środków przymusu bezpośredniego w stosunku do osadzonych.

Pytanie nr 14. Czy osoby osadzone podczas pobytu w zakładzie karnym/areszcie śledczym mają zapewniony dostęp do ciepłej wody?

Zgodnie z artykułem 110 § 2 k.k.w. powierzchnia w celi mieszkalnej, przypadającej na skazanego, wynosi nie mniej niż 3 m². Celę wyposaża się w odpowiedni sprzęt kwaterunkowy zapewniający skazanemu osobne miejsce do spania. W celi zapewnia się odpowiednie warunki higieny, dostateczny dopływ powietrza i odpowiednią do pory roku temperaturę oraz oświetlenie, według norm określonych dla pomieszczeń mieszkalnych. Dodatkowo, z artykułu 116 § 1 pkt 2 k.k.w. wynika obowiązek przestrzegania higieny osobistej i czystości pomieszczeń w których przebywa osadzony. Dostęp do ciepłej wody jest więc zasadniczym elementem potrzebnym do zapewnienia higieny osobistej osadzonych. Zapewnienie wyżej wyszczególnionych standardów jest więc podstawą do poszanowania godności osobistej osadzonych.

Żaden z funkcjonariuszy Służby Więziennej, który wziął udział w ankiecie, nie wyraził opinii w zakresie braku dostępu do ciepłej wody przez osadzonych w aresztach śledczych oraz w zakładzie karnym. Oczywiście zdarzają się zarówno skargi ze strony osadzonych, jak również pozwy kierowane do właściwych sądów, w których więźniowie podnoszą zarzuty między innymi w zakresie niedostatecznego dostępu do ciepłej wody.

Przykładem może być powództwo o zapłatę osadzonego T.S przeciwko Z.K. w K., w którym jednym z podnoszonych zarzutów był brak bieżącej ciepłej wody w celach, zagrzybienie ścian w łaźni, dozwolony czas kąpieli wynoszący tylko 5 minut (wbrew art. 12 pkt 7 Zarządzenia Nr 6/2014 Dyrektora Zakładu Karnego w K. z dnia 26 lutego 2014 r. w sprawie porządku wewnętrznego w Zakładzie Karnym typu półotwartego w K.). Powództwo to zostało jednak oddalone. W uzasadnieniu swojego orzeczenia sąd ustalił, iż „W pozwanym Zakładzie Karnym kąpiele odbywały się dwa razy w tygodniu, a zatem częściej niż przewidują obowiązkowe normy prawne. Zauważyć należy, że żadne przepisy nie regulowały czasu trwania kąpieli. Regulacja gwarantująca czas trwania kąpieli na jednego skazanego przynajmniej 10 minut, przy czym czas wypływu wody z armatury natryskowej nie krótszy niż 6 minut została wprowadzona dopiero przez § 13 ust. 1 pkt 4 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności z dnia 21 grudnia 2016 r. (Dz.U. z 2016, poz. 2231). Rozporządzenie to weszło w życie z dniem 1 stycznia 2017 r., zatem nie może być stosowane dla oceny okresu pobytu powoda w pozwanym zakładzie karnym, tj. w okresie od dnia 16 października 2014 roku do dnia 25 sierpnia 2015 roku”¹⁹.

Pytanie nr 15. Czy w zakładzie karnym/areszcie śledczym Pani/Pana zdaniem znajduje się dostateczna liczba aparatów telefonicznych, z których mogą korzystać osoby pozbawione wolności?

Zgodnie z artykułem 105 b k.k.w. „Skazany co najmniej raz w tygodniu ma prawo korzystać z samoinkasującego aparatu telefonicznego na własny koszt lub na koszt rozmówcy w sposób i w terminach ustalonych w porządku wewnętrznym obowiązującym w zakładzie karnym. W uzasadnionych wypadkach dyrektor zakładu karnego może udzielić zgody na skorzystanie z samoinkasującego aparatu telefonicznego na koszt zakładu karnego”. Oczywiście od powyższego przepisu natury ogólnej istnieją wyjątki dotyczące chociażby możliwości korzystania z aparatu telefonicznego w przypadku nagłej sytuacji życiowej (art. 105 b § 1 a k.k.w.). Dodać należy, iż w wypadkach zagrożenia porządku publicznego lub zagrożenia dla bezpieczeństwa zakładu dyrektor zakładu karnego może na czas określony pozbawić skazanego uprawnienia do skorzystania

---

¹⁹ Wyrok Sądu Rejonowego w Kwidzynie, Wydział I Cywilny z dnia 21 grudnia 2016 r., sygn. I C 501/16.

z aparatu telefonicznego. Oprócz przepisów zawartych w kodeksie karnym wykonawczym istnieją także szczegółowe uregulowania dotyczące korzystania z aparatów telefonicznych, które uregulowane zostały w § 24 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności²⁰, jak również w § 25 –28 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania²¹. Na podstawie wyżej wymienionych przepisów skazany lub tymczasowo aresztowany (w stosunku do którego wydano zgodę na korzystanie z aparatu telefonicznego) może korzystać z samoinkasującego aparatu telefonicznego jeden raz w ciągu dnia, przy czym czas korzystania nie może przekroczyć jednorazowo pięciu minut.

W tym miejscu koniecznym wydaje się zasygnalizowanie kwestii, która stała się przedmiotem wystąpienia Rzecznika Praw Obywatelskich, a dotyczyła ona ograniczenia praw osadzonych w zakresie korzystania z samoinkasujących aparatów telefonicznych. Rzecznik Praw Obywatelskich podniósł, iż „Wyniki postępowań wyjaśniających, prowadzonych w Biurze RPO w tych sprawach, dowodzą, że dyrektorzy jednostek penitencjarnych w różny sposób interpretują § 24 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności oraz § 28 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania”. Według Rzecznika, niektórzy dyrektorzy jednostek penitencjarnych dokonują nieprawidłowej wykładni przepisów, interpretując je jakoby osadzeni, korzystając z aparatu telefonicznego, mógł wykonać jedynie jedną próbę połączenia oraz przeprowadzić jedną rozmowę. Dodatkowo, w piśmie do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej wskazano, że „Korzystanie z aparatu telefonicznego służy przede wszystkim zapewnieniu możliwości utrzymania kontaktu ze światem zewnętrznym, samodzielnego załatwiania spraw urzędowych. Z punktu widzenia organizacji pracy Służby Więziennej nie ma znaczenia czy osadzony będzie prowadził przez 5 minut jedną rozmowę, np. z osobą bliską, czy wykona kilka połączeń telefonicznych

---

²⁰ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności, Dz.U. poz.2231.

²¹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 22 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania, Dz.U. poz. 2290.

i w tym czasie przeprowadzi rozmowę z członkiem rodziny oraz załatwi sprawę w urzędzie”. Konstatując, Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł o podjęcie działań mających na celu zagwarantowanie osobom pozbawionym wolności możliwości wykorzystania całego limitu czasu podczas korzystania z aparatu telefonicznego i przeprowadzenia w tym czasie więcej niż jednej rozmowy telefonicznej²². W odpowiedzi na wskazane wyżej zastrzeżenia Zastępcy Dyrektora Generalnego Służby Więziennej podzielił analizę prawną Rzecznika Praw Obywatelskich i wskazał jednocześnie, iż kierując się humanitarnym i praworządnym wykonywaniem kary pozbawienia wolności oraz tymczasowego aresztowania, dyrektorzy okręgowi Służby Więziennej zapoznani zostaną ze stanowiskami Rzecznika Praw Obywatelskich oraz Centralnego Zarządu Służby Więziennej. Dodatkowo, zostaną oni zobowiązani do podjęcia odpowiednich działań zmierzających do zapewnienia właściwej realizacji prawa osadzonych do korzystania z samoinkasujących aparatów telefonicznych, czyli możliwości wykorzystania całego przysługującego limitu czasu na korzystanie z aparatu telefonicznego – niezależnie od liczby wykonywanych połączeń telefonicznych wykonywanych w przysługującym czasie²³.

Oprócz kwestii dotyczących możliwości jak również czasu korzystania przez osadzonych z aparatów telefonicznych istnieje problem ilości dostępnych aparatów telefonicznych. Zdaniem ankietowanych funkcjonariuszy zarówno w aresztach śledczych, jak i w zakładach karnych znajduje się dostateczna ilość aparatów telefonicznych. Żaden z ankietowanych nie wyraził odmiennego poglądu.

Pytanie nr 16. Czy osoby skazane skierowane do odbywania kary w zakładzie karnym typu półotwartego i otwartego mogą brać udział w zajęciach edukacyjnych, terapeutycznych, kulturalno-oświatowych organizowanych poza terenem jednostki?

Ważnym aspektem podczas odbywania kary w zakładzie karnym jest możliwość udziału osadzonych w zajęciach edukacyjnych, kulturalno-oświatowych i terapeutycznych. W oddziale siódmym kodeksu karnego wykonawczego zagwarantowana została możliwość wyżej wymienionej aktywności przez osadzonych. Szczegółowe uregulowania opisane zostały

---

²² Pismo Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 02-11-2021 r. sygn. IX.517.2699.2020.Kwa/JN, <https://bip.brpo.gov.pl> (dostęp: 11.07.2023).

²³ Pismo Zastępcy Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 7-02-2022 r., sygn. BPR.070.126.2021. JW, <https://bip.brpo.gov.pl> (dostęp: 11.07.2023 r.).

w artykułach 135–136 a k.k.w. Przykładowo na podstawie art. 136 k.k.w. „skazanym można zezwolić na tworzenie zespołów w celu prowadzenia działalności kulturalnej, oświatowej, społecznej i sportowej. Z tych względów można również zezwolić na nawiązywanie kontaktów oraz na współdziałanie z odpowiednimi stowarzyszeniami, organizacjami i instytucjami. W szczególności można zezwolić na podejmowanie prac na cele publiczne, jak również na realizację innych społecznie uznanych celów”. W odniesieniu do kwestii dotyczącej zajęć terapeutycznych, w chwili obecnej funkcjonuje siedemnaście oddziałów terapeutycznych dla skazanych, którzy są uzależnieni od środków odurzających lub substancji psychotropowych. Przykładowo, w Zakładzie Karnym w Rawiczu pojemność takiego oddziału to pięćdziesiąt miejsc, terapia zaś trwa przeciętnie sześć miesięcy²⁴.

Ankietowani biorący udział w badaniu byli zgodni, iż osoby skazane skierowane do odbywania kary w zakładzie karnym typu półotwartego i otwartego mogą brać udział w zajęciach edukacyjnych, terapeutycznych, kulturalno-oświatowych organizowanych poza terenem jednostki.

Pytanie nr 17. Czy Pani/Pana zdaniem tzw. „osadzeni niebezpieczni” są traktowani w sposób prawidłowy, w szczególności czy nie są wobec nich nadużywane środki przymusu bezpośredniego, w tym m.in. w postaci celi zabezpieczającej? W przypadku zaznaczenia odpowiedzi „nie” proszę o krótki opis przykładów niewłaściwego traktowania tzw. „osadzonych niebezpiecznych”.

Podstawą prawną kategoryzacji osadzonych jest przepis artykułu 76 k.k.w, zgodnie z którym do zadań komisji penitencjarnej należy podejmowanie decyzji o skierowaniu skazanego do właściwego zakładu karnego, określonego systemu odbywania kary, ustalenie indywidualnych programów oddziaływań i dokonywanie ocen ich wykonywania oraz ocen okresowych postępów skazanego w resocjalizacji, jak również kwalifikowanie skazanego jako stwarzającego poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu oraz dokonywanie, co najmniej raz na 3 miesiące, weryfikacji tej decyzji. W artykułach 88 § 4 k.k.w. oraz 88a k.k.w. opisane zostały podstawy prawne zakwalifikowania osadzonego do kategorii sprawcy niebezpiecznego²⁵.

---

²⁴ A. Kapala, W walce z uzależnieniem, <https://www.sw.gov.pl> (dostęp: 13.07.2023)

²⁵ Art. 88a k.k.w. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. kodeks karny wykonawczy, Dz. U. 1997 Nr 90 poz. 557.

Jak widać, sprawcy niebezpieczni należą do kategorii osób tak zwanego wysokiego ryzyka. Zarówno w zakładach karnych, jak i aresztach śledczych zdarzają się przypadki konieczności użycia środków przymusu bezpośredniego w celu zagwarantowania porządku, a w szczególności bezpieczeństwa innym osadzonym. Stosowanie tego typu środków winno być wyjątkiem, nie zaś regułą

Stosowanie środków przymusu bezpośredniego uregulowane zostało w art. 19 ustawy o Służbie Więziennej z dnia 9 kwietnia 2010 r. oraz w ustawie z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej²⁶.

Powyższe akty prawne w sposób szczegółowy regulują uprawnienia funkcjonariuszy Służby Więziennej w zakresie sposobu użycia, wykorzystania oraz dokumentowania środków przymusu bezpośredniego²⁷.

W tym miejscu zasadnym wydaje się zaprezentowanie kilku danych statystycznych związanych z zagrożeniami, które występowały w 2019 r. w jednostkach penitencjarnych. I tak w 2019 r. mieliśmy do czynienia ze 161 uciezkami (w tym samowolnymi oddaleniami z zatrudnienia zewnętrznego oraz uciezkami z konwoju), 139 napaściami na funkcjonariuszy Służby Więziennej pozostającymi w służbie oraz 173 usiłowaniami samobójstw, jak również 132 bójkami i pobiciami. Z kolei w 2022 r. doszło do 117 usiłowań samobójczych, 10 samouszkodzeń oraz 11 zgonów z powodu autoagresji. Dodatkowo w 2022 r. nie odnotowano ucieczek z terenu jednostek penitencjarnych, jednakże odnotowano 103 napaści na funkcjonariuszy Służby Więziennej pozostających w służbie oraz 166 bójek i pobić oraz 19 przypadków znęcania się nad współosadzonymi²⁸.

Odnosząc się do pytania siedemnastego dotyczącego odpowiedniego traktowania więźniów należących do kategorii „niebezpiecznych” a w szczególności nadużywania wobec nich środków przymusu bezpośredniego, żaden z ankietowanych nie wyraził opinii, aby w stosunku do tej

²⁶ Zob. Art. 19 ustawy o Służbie Więziennej z dnia 9 kwietnia 2010 r., Dz.U. z 2020 r., poz. 848, ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, Dz.U. z 2020 r., poz. 848.

²⁷ Zob np.: Z. Gospodarowicz, T. Zając, *Uprawnienia funkcjonariuszy Służby Więziennej w zakresie użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego i broni palnej*, Warszawa 2013 r.; R. Nowacki, *Kompetencje Służby Więziennej w zakresie użycia środków przymusu bezpośredniego* [w:] T. Kośmider (red.), *Środki przymusu bezpośredniego. Zakres i sposób użycia na przykładzie wybranych podmiotów bezpieczeństwa*, Warszawa 2020, s. 73–105; Z. Nowacki, *Wpływ użycia środków przymusu bezpośredniego na zachowanie osób pozbawionych wolności. Rozważania w kontekście zdarzeń mających miejsce w polskich jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej w latach 2010–2019* [w:] T. Kośmider (red.), *Środki przymusu bezpośredniego. Zakres i sposób użycia na przykładzie wybranych podmiotów bezpieczeństwa*, Warszawa 2020, s. 49–73.

²⁸ Roczna informacja statystyczna CZWW za lata 2019 oraz 2022, <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna>, (dostęp: 7.07.2022).

kategorii osadzonych nadużywane były środki przymusu, w szczególności cła zabezpieczająca.

Pytanie nr 18. Czy zdarzyło się, aby kiedykolwiek zawiadomił/a Pan/Pani przełożonego o nadużywaniu uprawnień przez funkcjonariusza Służby Więziennej w stosunku do osób pozbawionych wolności? W przypadku zaznaczenia odpowiedzi „tak” proszę o krótki opis zgłoszonej sytuacji.

Kolejne pytanie dotyczyło kwestii związanych z prawidłową reakcją funkcjonariuszy Służby Więziennej w odniesieniu do występujących ewentualnie sytuacji związanych z nadużyciem uprawnień przez funkcjonariuszy w odniesieniu do osadzonych.

Poddani badaniu ankietowemu funkcjonariusze Służby Więziennej nigdy nie zgłosili swojemu przełożonemu, aby miała miejsce sytuacja dotycząca nadużycia uprawnień w odniesieniu do osadzonych przez innych funkcjonariuszy.

Pytanie nr 19. Czy Pani/Pana zdaniem wprowadzenie nowej instytucji jaką jest Inspektorat Wewnętrzny Służby Więziennej usprawni kwestie dotyczące przestrzegania podstawowych praw i obowiązków osób osadzonych?

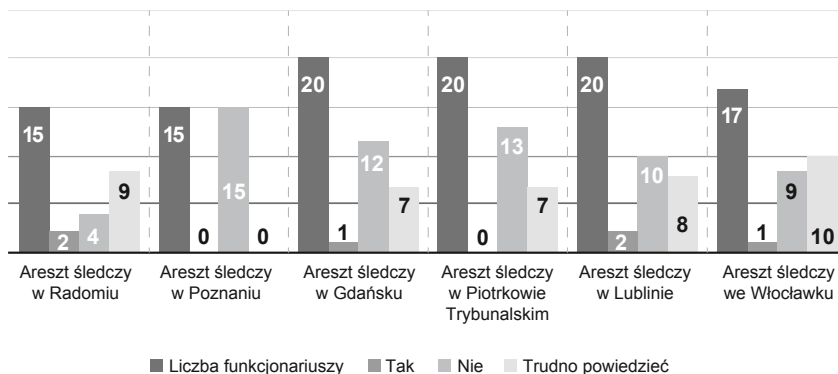
Kolejne pytanie, dotyczyło nowo powołanej instytucji w Służbie Więziennej, a mianowicie Inspektoratu Wewnętrznego Służby Więziennej. W dniu 22 lipca 2022 r. Sejm uchwalił zmiany w ustawie o Służbie Więziennej, na podstawie których powołany został Inspektorat Wewnętrzny Służby Więziennej. Na podstawie art. 11a ustawy o Służbie Więziennej Szef Inspektoratu Służby Więziennej, któremu przysługuje etat Zastępcy Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, podlega bezpośrednio Ministrowi Sprawiedliwości²⁹. Jednostka ta utworzona została w celu wzmocnienia przestrzegania prawa w jednostkach penitencjarnych³⁰. Poniższy wykres ilustruje odpowiedzi funkcjonariuszy Służby Więziennej związane z ewentualnym związkiem pomiędzy powołaniem do życia nowej jednostki, jaką jest Inspektorat, a wzmocnieniem przestrzegania podstawowych praw osadzonych.

---

²⁹ Art. 11a ustawy o Służbie Więziennej z dnia 9 kwietnia 20110 r., Dz. U. 2022.0.2470.t.j.

³⁰ *Duże zmiany w więzieniach. Powstanie Inspektorat Wewnętrzny Służby Więziennej*, <https://pulshr.pl> (dostęp: 10.07.2022 r.).

Wykres nr 5 obrazujący odpowiedź na pytanie ankietowe nr 19

Źródło: Dane własne.

Poddani ankiecie funkcjonariusze Służby Więziennej raczej sceptycznie odnieśli się do ewentualnej korelacji pomiędzy powołaniem do życia nowej jednostki, jaką jest Inspektorat, a wzmocnieniem przestrzegania podstawowych praw osadzonych. Najbardziej sceptyczni byli funkcjonariusze wykonujący swe czynności w Areszcie Śledczym w Poznaniu, Gdańsku oraz Piotrkowie Trybunalskim. Mniej sceptycznie odnieśli się do tej relacji ankietowani z Aresztu Śledczego w Radomiu oraz Lublinie. Zaznaczyć jednak należy, iż z uwagi na stosunkowo krótki okres realizacji swoich zadań przez IWSW znaczna część respondentów nie miała zdania na temat powyższych możliwych korelacji.

Pytanie nr 20. Jakie zmiany w zakładzie karnym/areszcie śledczym lub ustawodawstwie Pani/Pana zdaniem są konieczne w celu usprawnienia przestrzegania podstawowych praw osób pozbawionych wolności?

Ostatnie pytanie ankietowe, które być może miało kluczowe znaczenie w odniesieniu do przeprowadzonych badań ankietowych, dotyczyło własnych spostrzeżeń respondentów w odniesieniu do usprawnienia przestrzegania podstawowych praw osób pozbawionych wolności. Było to o tyle istotne, gdyż jak wcześniej zasygnalizowano, funkcjonariusze Służby Więziennej biorący udział w ankiecie, po pierwsze wykonywali swoje obowiązki służbowe nie tylko na terenie wspomnianych aresztów śledczych, po wtóre staż pracy respondentów wynosił prawie dziewięć lat, ich średni wiek zaś oscylował w granicach trzydziestu pięciu lat.

Reasumując, respondenci byli zgodni co do tego, iż w jednostkach penitencjarnych w których są oni zatrudnieni nie ma zasadniczo konieczności wprowadzania żadnych zasadniczych zmian w odniesieniu do usprawnienia przestrzegania podstawowych praw osób pozbawionych wolności (36 osób). Dodatkowo funkcjonariusze byli zgodni co do tego, że być może najlepszym rozwiązaniem byłoby zwiększenie ilości etatów (12 osób) oraz wzrost uposażeń funkcjonariuszy (2 osoby). Część ankietowanych wskazała na edukację funkcjonariuszy (1 osoba), lepszą ich selekcję (1 osoba) oraz zwiększenie uprawnień skazanym do składania skarg (1 osoba). Na uwagę zasługuje także „głos” funkcjonariuszy odnoszący się do tego, iż skazani w ich opinii mają w pełni zagwarantowane podstawowe prawa, natomiast istnieje konieczność zwiększenia uprawnień oraz ochrony funkcjonariuszy Służby Więziennej.

Próba podsumowania

Przestrzeganie podstawowych praw osadzonych jest zagwarantowane przez wiele aktów prawnych o charakterze krajowym i międzynarodowym. Corocznie zakłady karne oraz areszty śledcze poddawane są kontroli przez szereg podmiotów. Zgodnie z artykułem 4 § 2 k.k.w. Skazany zachowuje prawa i wolności obywatelskie. Ich ograniczenie może wynikać jedynie z ustawy oraz z wydanego na jej podstawie prawomocnego orzeczenia. Zadaniem Państwa oraz właściwych organów jest zapewnienie osadzonym właściwego traktowania w szczególności z poszanowaniem ich podstawowych praw.

Wynik przeprowadzonych badań ankietowych wśród losowo wybranej grupy stu siedemnastu funkcjonariuszy Służby Więziennej potwierdził hipotezę 0 dotycząca tego, iż zarówno w aresztach śledczych jak również w zakładach karnych przestrzegane są podstawowe prawa osób osadzonych. Potwierdzone zostały również prawie wszystkie hipotezy cząstkowe związane między innymi z:

- dostępem do świadczeń zdrowotnych;
- zagwarantowanym prawem do wolności religijnej;
- dostępem do samokształcenia;
- prawem do kontaktu z obrońcami i pełnomocnikami;
- dostępem do sporządzanych opinii które dotyczą osadzonych;

- możliwością składania skarg oraz próśb adresowanych do kierownictwa Zakładów Karnych oraz Aresztów Śledczych;
- kontaktów z osobami najbliższymi;
- nie nadużywaniem środków przymusu bezpośredniego ze strony funkcjonariuszy Służby Więziennej w stosunku do osadzonych mających status „niebezpiecznych”;
- dostępem do ciepłej wody;
- dostępem do aparatów telefonicznych;
- dostępem do udziału w zajęciach edukacyjnych, terapeutycznych i kulturalno-oświatowych;
- stosunkowo częstą kontrolą instytucji zewnętrznych w zakresie przestrzegania podstawowych praw osadzonych.

Nie potwierdziła się natomiast hipoteza cząstkowa oznaczona numerem osiem w zakresie rozszerzenia stosowania monitoringu, który mógłby się przyczynić do usprawnienia przestrzegania praw osadzonych. W tym zakresie respondenci w zdecydowanej większości stanęli na stanowisku, iż decyzja o rozszerzeniu stosowania monitoringu w zakładzie karnym/ areszcie śledczym w istotnym stopniu nie przyczyni się do usprawnienia przestrzegania podstawowych praw osadzonych (czterdzieści osiem osób). Za ledwie dwudziestu ośmiu funkcjonariuszy było zdania odmiennego. Podobnie nie potwierdzono hipotezy cząstkowej oznaczonej numerem dziewięć polegającej na tym, iż powołanie do życia Inspektoratu Wewnętrznego Służby Więziennej w znaczny sposób przyczyni się do przestrzegania podstawowych praw osób osadzonych. Wyłącznie sześciu funkcjonariuszy było odmiennego zdania. Częściowo potwierdziła się hipoteza numer dotycząca kwestii przeludnienia. Wyłącznie funkcjonariusze z Aresztu Śledczego w Poznaniu wyrazili opinie, iż w ich jednostce penitencjarnej istnieje problem przeludnienia. Funkcjonariusze pozostałych aresztów śledczych oraz zakładu karnego byli zdania przeciwnego.

Reasumując, w wyniku przeprowadzonych badań ankietowych wśród funkcjonariuszy Służby Więziennej ustalono, iż w wybranych losowo aresztach śledczych oraz zakładzie karnym nie dochodzi do przypadków nadużywania uprawnień ze strony funkcjonariuszy, a warunki bytowe osadzonych spełniają podstawowe wymogi. Oczywiście w dalszym ciągu należy podejmować działania mające na celu usprawnienie oraz zagwarantowanie osadzonym standardów odbywania kary, która winna być zgodna z wszelkimi zasadami humanitaryzmu, a w szczególności poszanowania godności.

Bibliografia

- Apanowicz J. *Metodologiczne uwarunkowania pracy naukowej. Prace doktorskie, prace habilitacyjne*, Warszawa 2005.
- Babbie E., *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2003.
- Bogunia L., *Status prawny skazanego na karę pozbawienia wolności w projekcie Kodeksu karnego wykonawczego* [w:] Bojarski M. (red.), *Współczesne problemy nauk penalnych. Zagadnienia wybrane*, Wrocław 1994.
- Complak K., *O prawidłowe pojmowanie godności osoby ludzkiej w porządku RP* [w:] Banaszak B., Preisner A., *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, Warszawa 2002.
- Globler A., *Metodologia nauk*, Kraków 2008.
- Gospodarowicz Z., Zając T., *Uprawnienia funkcjonariuszy Służby Więziennej w zakresie użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego i broni palnej*, Warszawa 2013 r.
- Gruszczyński L.A., *Kwestionariusze w socjologii: budowa narzędzi do badań survey-owych*. Katowice 1999.
- Hołda Z., *Wpływ na polepszenie przez władze publiczne sytuacji osób pozbawionych wolności – możliwości Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom* [w:] *Przestrzeganie praw osób pozbawionych wolności*. Klaus W., Niełacznna M. (red.), *O monitorowaniu jednostek penitencjarnych*, Warszawa 2008.
- Hołda Z., *Komitet zapobiegania torturom Rady Europy a standardy traktowania więźniów* [w:] *W kręgu teorii i praktyki prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Andrzeja Wąska*, Lublin 2005.
- Jaworska-Wieloch A., Sitarz O., *Prawa osadzonych w praktyce penitencjarnej w świetle ustalonych porządków wewnętrznych jednostek penitencjarnych i ich konfrontacja z orzecznictwem ETPC*, Archiwum Kryminologii, 2018, Tom XL.
- Klepacki B. *Wybrane zagadnienia związane z metodologią badań naukowych*, „Rocznik Nauk Rolniczych”, nr 3.
- Łobocki M., *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Kraków 2000.
- Niełacznna M., *Implementacja zaleceń CPT w Polskim prawie penitencjarnym-wybrane zagadnienia* [w:] *Przestrzeganie praw osób pozbawionych wolności. O monitorowaniu jednostek penitencjarnych*, Klaus W., Niełacznna M. (red.), Warszawa 2008.
- Nowacki R., *Kompetencje Służby Więziennej w zakresie użycia środków przymusu bezpośredniego* [w:] Kośmider T. (red.), *Środki przymusu bezpośredniego. Zakres i sposób użycia na przykładzie wybranych podmiotów bezpieczeństwa*, Warszawa 2020.
- Nowacki Z., *Wpływ użycia środków przymusu bezpośredniego na zachowanie osób pozbawionych wolności. Rozważania w kontekście zdarzeń mających miejsce w polskich jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej w latach 2010-2019* [w:] Kośmider

T. (red.), *Środki przymusu bezpośredniego. Zakres i sposób użycia na przykładzie wybranych podmiotów bezpieczeństwa*, Warszawa 2020.

Pieter J., *Ogólna metodologia pracy naukowej*, Wrocław 1967.

Przesławski T., Sych W. (red.), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, LEX/el.2023 (komentarz do art. 4 k.k.w.).

Skrzypiec R., *Monitoring jako forma rzecznictwa obywatelskiego i wzmacniania przestrzegania praw człowieka* [w:] Klaus W., Niełacznna M. (red.), *Przestrzeganie praw osób pozbawionych wolności. O monitorowaniu jednostek penitencjarnych*, Warszawa 2008.

Szczygieł G.B., *Zasada poszanowania godności skazanego a przeludnienie zakładów karnych* [w:] Lelental S., Szczygieł G.B. (red.), *X lat obowiązywania Kodeksu karnego wykonawczego*, Białystok 2009.

Tarapata S., *Wykonywanie kary pozbawienia wolności po nowelizacji Kodeksu karnego wykonawczego z 2022 r.*, LEX/el. 2022.

Zoll A., *Godność człowieka jako źródło wolności i praw* [w:] *Hominum causa omne ius constitutum est. Księga jubileuszowa ku czci Profesor Alicji Grześkowiak*, Lublin 2006.

Akty prawne

Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z 9 grudnia 1988 r.

Europejska Konwencja o zapobieganiu torturom oraz niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu Dz.U. z 1995 r. poz. 238 ze zm.

Wzorcowe reguły minimalne postępowania z więźniami. Przyjęte w Genewie w 1955 r. przez Pierwszy Kongres Narodów Zjednoczonych w Sprawie Zapobiegania Prześiępczości i Postępowania ze Sprawcami Prześiępcstw i zaaprobowane przez Radę Gospodarczą i Społeczną w rezolucji 663C (XXIV) z dnia 31 lipca 1957 r. oraz 2076 (LXII) z dnia 13 maja 1977 r.

Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 3452(XXX) z dnia 9 grudnia 1975 r.

Decyzja Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 5 lutego 2019 r. 4246/14, Prawo do poszanowania życia rodzinnego. Pojęcie „ofiary naruszenia” Konwencji. Niedopuszczalność skargi na ograniczenie liczby widzeń w zakładzie karnym wniesionej przez osadzonego, który nie utrzymuje kontaktów z rodziną lub utrzymuje je w bardzo ograniczonym zakresie LEX nr 2628502.

Ustawa z dnia 27 października 2017 r. o podstawowej opiece zdrowotnej, Dz.U. z 2019 r. poz. 357.

Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, Dz.U. z 2020 r., poz. 848.

Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego oraz broni palnej, Dz.U. 2013 poz. 628.

- Ustawa o Służbie Więziennej z dnia 9 kwietnia 2010 r., Dz.U. z 2020 r., poz. 848.
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz.U. z 2018 r. poz. 1510 ze zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. kodeks karny wykonawczy, Dz. U. 1997 Nr 90 poz. 557.
- Postanowienie NSA z dnia 20 kwietnia 2021 r. sygn. III OSK 4454/21;
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 września 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad wykonywania praktyk religijnych i korzystania z posług religijnych w zakładach karnych i aresztach śledczych Dz.U. 2003 Nr 199 poz. 1546.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2013 r. w sprawie celi zabezpieczającej i izby izolacyjnej, Dz.U. 2013 poz. 638.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności, Dz.U. poz. 2231.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 22 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania, Dz.U. poz. 2290.
- Wyrok Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 25 października 2021 r. sygn. I C 1409/19.
- Wyrok Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 22 października 2020 r. sygn. I C 177/20, LEX nr 3101894.
- Wyrok Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 26 października 2021 r. sygn. I C 1409/19.
- Wyrok Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 3 września 2021 r. sygn. I C 749/19.
- Wyrok Sądu Okręgowego w Gdańsku z dnia 25 kwietnia 2014 r. sygn. I C 363/12.
- Wyrok Sądu Okręgowego we Wrocławiu z dnia 23 stycznia 2013 r. sygn. I C 1506/11.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie dnia 25 czerwca 2013 r. sygn. VI ACa 1582/12.
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Lublinie z dnia 30 lipca 2021 r. sygn. II SAQ/LU 324/21.
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z dnia 18 grudnia 2013 r., sygn. II SAB/GD 198/13, LEX nr 1539288.
- Wyrok Sądu Rejonowego w Kwidzynie Wydział I Cywilny z dnia 21 grudnia 2016 r., sygn. I C 501/16.

Netografia:

Encyklopedia zarządzania. Badania naukowe, http://mfiles.pl/pl/index.php/badania_naukowe.

Pisek J., *Budowa kwestionariusza ankiety – przygotowanie do przeprowadzania badań ankietowych – scenariusz szkolenia dla studentów*, <https://www.e-pedagogiczna.edu.pl>.

<https://sw.gov.pl>.

<https://www.sw.gov.pl/statystyka>.

<https://www.sw.gov.pl/nauczanie-skazanych>.

Informacja o zaludnieniu jednostek penitencjarnych, nr BIS.0335.26.2023.JL, <https://www.sw.gov.pl>.

Pismo Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 02-11-2021 r., sygn. IX.517.2699.2020. Kwa/JN, <https://bip.brpo.gov.pl>.

Pismo Zastępcy Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 7-02-2022 r., sygn. BPR.070.126.2021.JW, <https://bip.brpo.gov.pl>.

Duże zmiany w więzieniach. Powstanie Inspektorat Wewnętrzny Służby Więziennej, <https://pulshr.pl>.

Kapała A., *W walce z uzależnieniem*, <https://www.sw.gov.pl>.

